

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 71, Haziran 2018, s. 300-320

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
20.03.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
22.04.2018

Arş. Gör. Mehmet Salih ÖKTEN
Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji
salihokten@gmail.com

MODERN ZAMANDA DİNİ CEMAATLER: NUR CEMAATİ ÖRNEĞİ¹

Öz

Bu araştırmanın amacı modern zamanda yaşayan bireylerin neden bir dini cemaate mensup olma ihtiyacı duydukları, onları dini bir cemaate yönlendiren temel saiklerin neler olduğunu cemaat mensuplarının bakış açılarıyla anlamaya çalışmaktır. Araştırmamız “Nur Cemaati” ile sınırlı tutulmuştur. Bugün itibariyle Nurculuk kendi içerisinde farklı alt gruplara ayrışmıştır ve ayrışmaya devam etmektedir. Çalışmamızda Nur cemaatinin genel öğretileriyle bağdaştığına inandığımız alt gruplar ele alınmıştır. Nur cemaatinin bütününe yansıtması bakımından mümkün olduğunca farklı illerden ve farklı gruplara mensup Nurcularda görüşülmeye çalışılmıştır. Bu çalışma mekânsal olarak Nurcuların yoğun oldukları birçok farklı kentte gerçekleştirilmiştir. Araştırmamızda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmada veri toplama araçlarından derinlemesine görüşme ve katılımlı gözlem kullanılmıştır. Araştırmanın başlangıcında örnekleminizin ne kadar olacağını kestiremediğimizden, görüşmecilerin sorulara verdikleri cevaplar birbirinin tekrarı olmaya başladığı aşamada kadar (doyum noktası) veri toplamayı öngören, Glaser ve Strauss’un geliştirdiği kuramsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Toplam 17 kişiyle görüşülmüştür. Görüşmecilere ‘kartopu örnekleme’ yoluyla ulaşılmıştır. Saha çalışmamız 2017 yılının yaz mevsiminde 2 aylık (Temmuz-Ağustos) bir sürede tamamlanmıştır. Araştırma sonucunda dini cemaatlerin modern zamanda atomize hale gelmiş bireyleri yalnızlık ve dışlanmışlık hissinden kurtulmalarından ciddi bir rol üstlendikleri, modern zamanda kaybolmaya yüz tutmuş duygusallık ve gizemi, birliktelik ve aidiyet hissini bireylere tekrar sundukları söylenebilir.

¹Bu araştırma Cemaat Modernliği: Nurcularda Uyum, Direnç ve Değişim Dinamikleri adlı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

Anahtar kelimeler: Modernlik, Bireyselleşme, Dini Cemaat, Nur Cemaati

RELIGIOUS COMMUNITIES IN MODERN TIMES: THE CASE OF NUR COMMUNITY²

Abstract

The aim of this study is to try to understand why individuals living in modern times need to be members of a religious community and what the main motives that guide them to a religious community are with their perspectives. Our study was limited to "Nur Community". As of today, Nurju movement has been separated into different subgroups within itself and it also continues to be separated. The subgroups that are believed to be compatible with the general doctrine of Nur community were discussed in our study. It was attempted to interview with Nurju followers who are the members of different provinces and different groups as far as possible in terms of reflecting the entire Nur community. This study was carried out in many different cities where Nurju members are intense. The qualitative research method was used in our study. In qualitative research, in-depth interviews and participant observation of data collection tools were used. Since we could not predict how big our sample would be at the beginning of the research, the theoretical sampling method developed by Glaser and Strauss providing data collection was used up to the stage (saturation point) where the answers given by interviewees began to repeat each other. A total of 17 people were interviewed. The interviewees were reached through 'snowball sampling'. The field study was conducted in a period of 2 months (July-August) in the summer of the year 2017. As a result of the study, it can be said that religious communities have taken a significant role in the liberation of individuals, who have become atomized in modern times, from the feeling of loneliness and exclusion, and that they offer sensuality and mystery, feeling of unity and belonging that have begun to disappear in modern times to individuals again.

Keywords: Modernity, Individualization, Religious Community, Nur Community

1. GİRİŞ

Modernlikle ilgili bir başlangıç aranacaksa, bu başlangıcın Descartes'in fizik ve metafiziği kesin bir şekilde ayırdığı 'Kartezyen cogito'sunda aranmalıdır. Martin Heidegger, Georg W. F. Hegel, Michel Foucault ve daha ismi zikredilmeyen birçok düşünür, René Descartes'in 'Kartezyen cogito'su modern çağın başlangıcı olarak ele alır. Modernlik birçokları için farklı anlamlar taşır. Hegel için modernlik, ilerleme uygarlık, hukukun üstünlüğü ve akılcılığın öncelenmesi anlamına gelirken, Heidegger'e göre ise, totaliter rejimlerin ön plana çıkması, doğanın ve insanın teknik sömürüsü ve varlığın unutulması anlamına gelmektedir (Bumin, 2012:8-10). Her ne kadar Hegel'in modernlik tanımında belirli bir tarihsel dönem vurgusu yoksa da, yine de belirli bir tarihsel dönemi işaret ettiği söylenebilir. O tarihsel dönemde Reform ve Rönesans hareketlerinin başladığı dönemdir. Hegel kendi dönemindeki modern çağın yeni gelişmekte olduğunu da daha bir olgunluk sürecine geçmediğine vurgu yapar (Demirhan, 2004:82-83).

²This study was produced from a doctorate thesis study entitled Community Modernity: Adaptation, Resistance and Change Dynamics in Nurjus.

Sosyolojinin iki temel geleneğinden biri olan Marksizm tüm modern kurumları kapitalizm ile bağlantılandırmaya çalışır. Kapitalizmin ‘mülkiyet ilişkilerini’ modern toplumun temel dinamiği olarak resmeder. Bunun tek yanlı ve aşırı indirgemeci bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir. Modernliğin oluşmasında elbette ki kapitalizm oldukça önemli bir motor güç olmakla beraber tek motor güç değildir. Sosyolojinin diğer temel geleneği olan klasik Sosyoloji ise tüm farklılıklarına rağmen modernliğin oluşmasında nelerin etkili olduğu konusunda Marksizm’den daha tatminkâr cevaplar vermiştir. Örneğin Emile Durkheim’ın mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçiş hakkındaki görüşleri Ferdinand Tönnies’in ‘Gemeinschaft’ı kavramlaştırma biçimi, Max Weber’in bürokrasi ve rasyonalizasyon teorisi ve Talcott Parsons’un model değişkenlerine yönelik görüşleri, modernitenin oluşumunda daha önemli katkılar sunmuşlardır (Berger, Berger ve Keller, 2000:116-117).

Tarihsel olarak modernlik 17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da toplumsal, ekonomik, epistemik ve politik olarak bir dizi değişimler sonucu gelişen ve sonrasında diğer Avrupa ülkelerine, arkasından 19. ve 20. yüzyılda dünyanın diğer bölgelerine yayılan muazzam ölçekte bir dönüşümdür/süreçtir (Kaya, 2015b; 550).

Modernliğin küreselleşmesini genel anlamda iki farklı yönden değerlendiren görüşlerin olduğunu söyleyebiliriz. Bir görüş modernliğin küreselleşmesiyle birlikte, insanların homojenleşmeye doğru gittikleri ve eylemliliklerin törpülendiğini belirtirken, diğer görüşte tersi bir şekilde, insanların zaman ve uzam içerisinde muazzam bir erişime sahip oldukları, insanın eylemliliğini sınırlandıran tüm toplumsal kısıtlamalardan azade olduklarını belirtir. Oysa bu iki görüşe baktığımızda, modernliğin toplumsal dönüşüme nasıl etki ettiği fark edilmekle birlikte, bu eğilimlerin abartıldığı görülmektedir (Wagner, 2005:334-335).

Sosyal bilimcilerin uzun bir beri süreden moderniteyi tartışıyor olmaları modernitenin ortak bir tanımının yapılamadığını göstermektedir. modernitenin ayırt edici özelliklerinin neler olduğu, çoğu sosyal bilimcinin modernleşme sürecine nasıl baktığıyla ilgilidir.

Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’dan neşet etmiş ve son iki yüzyılda gelişmiş olan modernite, bugün tüm dünyayı sarmış durumda ve gittikçe de tüm insanlığın pratiklerine nüfus etmektedir. Fakat yaşadığımız modernite/modernlik, klasik anlamda alışık olduğumuz modernlikten epey farklı görünmektedir. Bundan sonrası içinde ne olacağı bir muamma olarak önümüzde durmaktadır. Bundan dolayıdır ki içinde yaşadığımız dünya, farklı modernliklerin yaşandığı bir hale gelmiştir. Bu durum son zamanlarda ‘çoğul’ veya ‘alternatif modernlikler’ gibi isimlendirmelerle anılmaktadır. Bugün, modernitenin kendisinden kaynaklı sorunların üzerinde düşünüp, birtakım yenilikler yaparak düşünömsel bir tavır takındığı (A. Giddens, U. Beck), yahut artık daha esnekleşerek, Weber’in ifade ettiği modern yaşamın o demir kafeslerine bir alternatif geliştirdiği ifade edilmektedir.

‘Çoğul modernlik’ fikri, günümüz modernliğin sosyolojik analizinin oldukça genişlemesine olanak vermesi hasebiyle, bu fikrin önemli olduğunu söyleyebiliriz. Batının ekonomisiyle kafa tutar hale gelen Japonya ve diğer Doğu Asya ekonomileri, ‘çoğul modernlik’ mefhumunu anlaşılır kılmaktadır³.

Modernleşme oldukça geniş bir bütünlüğü oluşturduğu, birbirlerinden farklı ve çatışır durumda olan birçok boyutu içerdiği için, modernleşmenin tüm boyutlarıyla ve aynı anda bir toplulukta/toplumda gerçekleşebileceği savı gerçekte pek makul gözükmemektedir. Bu yüzden

³ Detaylı bilgi için bkz., Mahmut Kaya, (2015a). Aşiret Modernleşmesi, İstanbul: Çıra Yayınları. 55-58.

‘kısmi bir modernleşme’nin olabileceği savını da göz önünde bulundurmalıyız. Örneğin, modernleşmenin bir boyutu olan bireyselleşme ekarte edilip, diğer pek çok boyutuyla bir modernleşme süreci yaşanabilir. Yahut Japonya örneğinde olduğu gibi geleneğin içerisinde kalınıp, modern bir endüstri kurulabilir (Loo ve Reijen, 2006: 26).

Kısmi ve seçici bir modernleşmenin/modernliğin olabilirliği tartışmaları, dini cemaatlerin modernliği konusunda oldukça önem arz etmektedir. Zira dini cemaatler, seküler modern anlayışın birçok boyutuna ve dayatmalarına karşı bir duruş sergileyebiliyorken, modernliğin birçok temel paradigması ile de uyumlu biraradalık yaşayabilmektedirler. Bu dini cemaatlerin modernleşme konusunda seçici davrandıkları ve tüm boyutlarını değil; belirli boyutlarını ele alarak modernleşebildiklerini bizlere göstermektedir.

Toplumsal hayatta iki temel eğilim arasında bir diyalektiğin ve nihai olarak bir uzlaşımın olduğu söylenebilir. İlk eğilim kendini bir cemaate adama, diğer eğilim ise tam tersi bir şekilde, bireysel farklılaşma ve kendini cemaat üyelerinden tümüyle ayrı görmedir. Bu iki eğilim birbirinin zıttı olmasına rağmen, toplumların neredeyse bütün tarihinde, bu iki eğilim hep var olmuştur ve var olacaktır (Frisby, 2012:125).

Modernlik, düalist bakış açısını burada da kendini göstermekte, modern dönem ve öncesi arasındaki farklılığı dile getirme adına, bu iki karşıt eğilim konusunda ifrat ve tefrite⁴ düşmektedir. Yani modern bakış açısı, modern öncesi dönemi bireysel farklılaşmanın olmadığı yahut oldukça az olduğu, tersine cemaate bağlılığın/kendini adamanın oldukça fazla olduğu bir dönem olarak tanımlarken; modern dönemi ise, bireysel farklılaşmanın oldukça fazla olduğu, tersine cemaate bağlılığın/kendini adamanın ise oldukça zayıf olduğu bir dönem olarak tanımlamaktadır. Oysa bu iki eğiliminde toplumsal hayat için gerekli olduğunu düşündüğümüzden, bireysel ve toplumsal ruh sağlığı adına iki karşıt eğilimi dengelemek gerekmektedir. Yani aşırı bireyselleşmenin de ve aşırı cemaatleşmenin de ciddi zararları olmaktadır. Kişi aşırı bireyselleşmeyle atomize olup, tümüyle kendini korunmasız ve yersiz yurtsuz hissederken, aşırı cemaatleşmeyle de, bireyin kendi olma, özgür olma ve aklını kullanması engellenebilmektedir. Ancak bu iki karşıt eğilim dengelendiğinde bireysel ve toplumsal ruh sağlığının daha iyi olacağını söylemek mümkündür. Kısaca toplumsal hayat ve modernitenin ‘parçalı gerçekliği’nde iki karşıt eğilim olan bireysel farklılaşma ve cemaate bağlılık/kendini adama konusunda, ifrat ve tefrite düşmek gerekmektedir.

Modernlik ile ilgili hoşnutsuzluklarından bahsedilirken, sürekli olarak bu iki eğilim arasında karşılaştırmalarda bulunulur. Modernitenin bireyselleşmede aşırıya kaçtığı ve cemaat bağlarını ise oldukça zayıflattığı, bu durumun bireyi aciz düşürerek bürokratik ve teknolojik kurumlara karşı savunmasız bıraktığı söylene gelmektedir.

Bireyin ihtiyaçlarının ve arzularının sınırı yoktur. Bu ihtiyaç ve arzular dizginlenemediği zaman ne olacağını kestirmek güçtür. Bu yüzden tarih boyunca toplumlar, insanoğlunun bu doyumsuz istek ve arzularını dizginlemenin, makul bir çizgiye çekmenin yollarını arayıp durmuşlardır. Dinlerin bu konuda oldukça etkin bir rol oynadıklarını söyleyebiliriz. Fakat modernleşme süreci ile birlikte, dinlerin rafa kaldırılmaya çalışılması, dinlerin toplum üzerinde baskın bir rol oynama sürecini baltalamıştır. Bu durum, doyumsuz arzu ve isteklerle dolu insanın nasıl dizginlenebileceği sorusunu tekrar gündeme taşımıştır. Bu konuda birçok düşünür çözüm üret-

⁴ İfrat, Herhangi bir konuda çok ileri gitme, ölçüyü aşma, aşırı davranma iken, Tefrit ise karşıtıdır. Yani herhangi bir konuda geride kalma, yeterli ölçüde olmama durumudur.

meye çalışsa da, modernitenin azdırdığı bireyselleşmeyle birlikte, bu durum daha da vahim bir hal almıştır/almaktadır. Durkheim, yeni örgütlenme biçimlerinin meslek dünyasıyla birleşmesi şeklinde bir çözüm sunarken, Alexis de Tocqueville ise ‘cemiyyetleşme hırısı’nın en iyi çözüm olacağını vurgulamıştır. Bu çözüm yollarına baktığımızda, dini cemaatlerin bu doyumsuz istek ve arzularla dolu modern insanı dizginleyebilecek güçlü bir alternatif olabileceğini söylemek herhalde absürt kaçmayacaktır.

1. 1. Cemaat Kavramına Genel Bir Bakış

İnsanın sosyal olma durumu İbn-i Haldun’a göre âdete bir zorunluluktur. Aristo’da insanı “*zoon politikon*” yani *sosyal bir varlık* olarak tanımlamıştır. (Günay 2010, 9). Bu durum insanı ister istemez bir sosyal gruba bağlamaktadır.

Tönnies’in tanımladığı cemaat kavramı, geleneksel ve belirli coğrafyalarla sınırlıdır. Cemaatteki statülerin miras yoluyla geldiğini ve aile hayatının cemaatin esası olduğunu söylemiştir. Ona göre cemaat, durağan bir yapı arz eder. Buna karşılık tanımladığı cemiyyet/toplum kavramında, bu geleneksel yapılar ve belirli bir coğrafyayla sınırlandırmalar ortadan kalkar. Bireysel çıkar ve özel yaşam ön plana çıkmıştır. Kent yaşamını da toplum ile özdeşleştirmiştir. Tönnies, “*Gemeinschaft*”in (cemaat) modern öncesi döneme özgü olduğunu ifade etmiştir (Tönnies, 2005).Günümüzde her ne kadar Tönnies’in belirtmiş olduğu ‘*Gemeinschaft*’ı gibi olmasa da, cemaatleşmenin yeniden boy gösterdiği bir gerçektir.

Sosyologlar genel olarak cemaat kavramını, geleneksel komşuluk ilişkileri ve belirli bir bölgeye yerleşmiş küçük gruplardan müteşekkil toplumsal örgütlenmeler olarak tarif etmektedirler. Cemaat kavramını antropologlar kültürel bir olgu olarak ele alırken, diğer disiplinler ise vatandaşlık, kolektif kimlik ve sivil toplum gibi daha çok politik bir olgu olarak ele almaktadırlar. (Delanty,2015;10). Benedict Anderson ise cemaat kavramına oldukça geniş kapsamlı bir anlam yükleyerek, oldukça büyük ve karmaşık kurumsal sistemlere sahip ulusal bir kimlik olarak tarif etmiştir (Anderson, 2007).

R. Yelken’in de (1999) belirttiği üzere, Cemaat kavramı Tönnies’ten bu yana çok değişti. Modern cemaatlerin çoğu artık kan bağına yahut toprağa bağımlı değiller. Cemaate giriş çıkışlar bireylerin özgür eylemleri sonucu olduğu için, doğaları gereği iradidirler. Artık cemaat, aile gibi içinde doğulan, yani hazır bulunan bir olgu değil, Berger ve Luckmann’ın ifade ettikleri gibi bireylerin etkileşimleri sonucu inşa edilen bir süreçtir.

Daha önceki cemaat kavramının tözsel bir anlamı vardı ve tarihsel bir sürece dayanmaktaydı. Birey, kendi iradesi dışında kendisini bir cemaatin içerisinde bulmaktaydı. Cemaate üye olmak verili bir durumdu. Fakat sonrasında, doğal cemaat düşüncesinden kuşku duyulmaya başlanmış, tözsel anlamı kaybolmaya yüz tutmuştur. Bu durum, bu tarz cemaat bağlarını oldukça gevşetmiş, daha akışkan bir cemaat anlayışının oluşmasına neden olmuştur. Artık bireyler öz gerçekleştirmeleri için seçim yapabilmekte ve yaşamları süresince birçok cemaati deneyimleyebilmektedirler. Bireylerin, cemaatleri doğal, verili bir gerçeklikmiş gibi algılamayıp, seçimleri sonucu bir cemaate bağlanmalarını, bireysel özerklik olarak da okuyabiliriz.

Modern öncesi dönemde cemaat, cemiyyetin (toplum) temelini oluşturmaktaydı. Ne özel nede kamusal alanla sınırlandırılmayacak toplumsal bağları ifade etmekteydi. Devlet insanların gündelik yaşamlarına mesafeli dururken ve bürokratik bir yapılanma içerisindeyken, cemaat ise aidiyet duygusunun yoğun yaşandığı, doğrudan insan yaşamına dokunan sosyal bir alandır. modernitenin ilk gelişim zamanlarında cemaat (topluluk) ile cemiyyetin (toplum) birbirlerinin yerine

kullanıldığını söyleyebiliriz. Cemiyet zamanla doğrudan insan yaşamına dokunan özelliğini kaybetmesine rağmen cemaat bu özelliğini korumuştur. Cemaat aydınlanmayla birlikte baskıcı bir politika izleyen modern devletin karşısında durabilmektedir (Delanty,2015;16-18).

Günümüz modernitesinde kişisel yaşamımızdaki en mahrem şey bile yerel etkileşim bağlarından sökülüp atılmıştır. Anthony Giddens buna 'yerinden çıkarma' demektir. Cemaat açısından baktığımızda, modern öncesi dönemdeki cemaat anlayışı bir dönüşüme uğramıştır. Cemaat artık bir yöreye özgü değildir yerel etkileşim süreçlerinden çıkmıştır. Yani Giddens'a göre de bir yere ya da yöreye bağlı cemaat ya da topluluk modernite ile beraber etkisini yitirmiştir. Günümüzde cemaat ağlarının bazı durumlarda etkinliğini hala koruduğunu söylemekle beraber, onun gündelik yaşamda modern öncesi dönemdekine benzer etkin bir rol oynadığını söylemek ise güçtür (Giddens,1994: 116).

Türkiye'de sanayinin gelişmesi ve piyasanın farklılaşmasıyla birlikte ciddi bir nüfus sirkülasyonu gerçekleşti. Bu süreç, yeni toplumsal kimliklerin inşa edilmesinde önemli bir etken olmuştur. Bir yandan seçkin zümrenin ulusal sınırlar içinde geliştirdikleri söylemler, diğer yandan kırsal alandan kente göç eden kitlenin kendine bir yer açmaya çalışması, bu toplumsal kimliklerin oluşmasına kaynaklık etmiştir.

Göç eden kitlenin toplumsal kimlikler edinmesinin yanı sıra, önemli bir kimlik edinme şekli olan cemaatlerin oluşmasıyla da de yakından bir ilgisi vardır. Daha öncesinde toplumun motor gücü olma görevinden uzaklaştırılan göç eden kitle, kolektif örgütlenmeler içerisinde girmek, cemaatlere bürünerek topluma dâhil olma çabası içerisinde girmişlerdir. Bu cemaatler yahut kolektif örgütlenmeler sayesinde, toplumun siyasasının belirlenmesi ve kendi konumlarının iyileştirilmesi sağlanmıştır.

1.1.1. Bir Metin Cemaati: Nurcular

Ünlü Alman felsefecisi Hans Georg Gadamer anti-metin, ön metin ve sahte metin kavramlarını geliştirmiştir. Bu kavramlarla Risale-i Nurun metin tarihini ve cumhuriyet ideolojisinin tarihini okumak mümkündür. Risale-i Nurlar temelde materyalizme, natüralizme, katı pozitivizme, egemen ideolojiye, dini yerinden etmeye ve çarpıtmaya çalışan metinlere karşı bir anti-metin görevi gördüğü söylenebilir. Bundan dolayı bu metinler büyük bir baskıyla karşılaşmıştır. Bu baskılardan ötürü bir dönem risaleler gizli bir şekilde basılmış, dağıtılmış ve okunmuştur. Nurculuk işte bu metinler etrafında oluşturulan dayanışma ağlarıdır. Temelde metni koruma ve taşıma adına var olmuşlardır denebilir. Bu yüzden Nur Cemaatini bir 'metin cemaati' olarak tarif edebiliriz (Yıldırım, 2015).

Ş. Mardin Nurcu hareketin yaygınlık kazanmasında paradoksal şekilde cumhuriyetin modernleşme politikalarıyla organik bir ilişki içerisinde girme maharetlerinin, laik anlayışın halk nezdindeki başarısızlıklarının ve bir dünya görüşü olarak İslam'ın yerine ikame edilememesinin etkili olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca artık batının tartışmasız gücünün kırılması, batı modernliğinin yarattığı 'anlam yitimi', 'hakikat boşluğu' ve 'bezmişliğin' de etkisinin olduğunu da söyleyebiliriz. Daha önceleri kırsal alanda güç kazanan hareketin, bugün metropol ve şehirleri kuşatarak kentsel bir görünüm arz etmiştir (Mardin, 1993:45-47).

Birçok dini grupta dini liderin vefatı, bir otorite boşluğu doğurduğundan bu durum, çözümlenmenin/bölünmenin temel nedeni olmuştur. Nurcuların da farklı fraksiyonlara bölünmelerinde Said Nursi'nin vefatı etkili olmuştur. Kendisinden sonra halef olarak bir şahsı göstermemesi, yol

gösterici olarak sadece Risale-i Nurlar'a⁵ işaret etmesi, Risale-i Nurların önemini artırmış ve bunun üzerinden bir tartışma başlatılmıştır. Risale-i Nurların Latin harfleriyle basılıp basılmayacağı, tahrif edilip edilmediği iddiaları ve farklı yorumlamalara mahal vermesi, bölünmenin önemli nedenleri olmuştur. Bölünmenin diğer nedenleri arasında ise devlet ve siyasetle nasıl bir ilişki kurulacağı, moderniteden göreceli olarak nasıl yararlanılacağı, metnin (Risale-i Nurların) yorumuna açık hali ve milliyetçiliğe bakıştaki farklılıkları sayabiliriz.

Nur cemaatinin kolları arasında, Risale-i Nurlarla ilgili olarak yapılan tartışmalar hep kendi içi sohbetleriyle sınırlı kalmıştır. Nur cemaatinin kaç gruba bölündüğüyle ilgili olarak net veriler yoktur. Kimi yerde bir grup Nur cemaatinden sayılırken, kimi yerde ise sayılmamaktadır. Siyasi çekişmeler, iktisadi liberalleşme, milliyetçi söylem, risalelerin basım ve yayımı gibi nedenlerden dolayı gittikçe ayrışma yaşansa da zihinsel dünyaların birbirine yakın olduğu söylenebilir. Zaten çalışmamızda da inceleyeceğimiz alt grupları nihai olarak "Nur cemaati" olarak belirtmemizin sebebi de budur. Amacımız kaç grup olduğunun net ifadesi olmamakla beraber ilk bölünmenin Yazıcılar ve Okuyucular şeklinde olduğunu sonraki bölünmelerin ise Okuyucular arasından gerçeğe geçtiğini söyleyebiliriz.

Sait Nursi'nin ölümünden sonra cemaatin ağabeyleri tarafından aralarında 'en fedakâr' olarak gördükleri Zübeyir Gündüzalp Nur hareketinin başına getirildi. Zübeyir'in ekibine tepki gösteren 'üstad-ı Sani' (Nursi'den sonraki ikinci üstat) iddiasını taşıyan Hattat Hüsrev Altınbaşak 'Yazıcılar' grubunu kurmuştur. Bu grup modern teksir makinalarına ve Latin alfabesine karşı çıkmışlardır. Modern teksir makinalarının metnin (risale i nur) otantikliğini bozduğunu ve onu ruhsuz hale getirdiğini iddia ederek, Osmanlıca el yazısıyla çoğaltmayı uygun görmüş ve bundan dolayı kendilerine 'Yazıcılar' denmiştir. Metnin (Risale-i Nur) orijinal haliyle yazılıp çoğaltma faaliyetlerini halen devam ettirmektedirler. Hüseyin Altınbaşak'ın 1977'de vefat etmesi üzerine, yerine Mehmet Sait Ertürk geçmiştir

Zübeyir Gündüzalp, Mustafa Sungur, Bayram Yüksel, Mehmet Fırıncı, Mehmet Emin Birinci ve Bekir Berk gibi ikinci kuşak Nurcular risaleleri Latin harfleriyle bastıkları için bunlara da 'Okuyucular' denilmiştir.

Sonrasında siyasi anlayışındaki farklılıklar Nurcuların bölünmesinde etkin rol oynamıştır. Tefik Paksu ve Hüsamettin Akmumcu, Sudi Reşat Saruhan ve Gündüz Sevilgen gibi Nurcular yeni bir İslami Parti olan MSP'nin kuruluşunda yer almış ve meclise girmişlerdir. Bu zikredilen isimlerin hepsi sonradan Suudi sermayeli Faysal Finans'ın büyük hissedarları olmuşlardır. 'okuyucular' bu Nurcuların MSP'den parlamenter olmalarına şiddetle karşı çıkınca yollarını ayırıp 'meşveret' grubunu kurmuşlardır. Daha sonra MSP'den seçilen bu Nurcu parlamenterler MSP Genel Başkanı Erbakan'la siyasi ve ideolojik farklılıklar yüzünden 1977 seçimleri öncesi yollarını ayırmaları, MSP (genel anlamda milli görüş) ile ana akım Nurcular arasında bugüne kadar taşınan bir gerginliği beraberinde getirmiştir.

1957'de Mehmet Kırkinci vesilesiyle Nurcularla tanışan Fethullah Gülen yaptığı hitabetle her ne kadar Nurcu ağabeyleri etkilemiş ise de, 12 Mart 1971 darbesinden sonra birçok Nurcu gibi gözaltına alınıp çıkartıldığı mahkemede Nurcu olduğunu ifade etmemesi, Nursi ismini pek zikretmemesi, Risale-i Nurları sadeleştirme çabası, Nurcu ağabeylere pek itibar etmemesi, Risale-i Nur mesleğine muhalif hareket tarzı vs. onun Nurcularla arasının açılmasına neden olmuş-

⁵ Nursi'nin ilhamat yoluyla geldiğini ve yazdırıldığını iddia ettiği eserlerin tümüne Risale-i Nur denir. Risale-i Nurlar on iki ciltten oluşmaktadır. İşaratü'l-İcaz ve Muhakemat adlı eserlerle birlikte toplamda on dört cildi bulmaktadır. 130 parça risaleden (yazıdan/küçük kitap) ibarettir.

tur. Gülen'i kazanmak için her ne kadar bir çaba harcanmışsa da, bir neticeye varılamamış, 1978'de yollar tümüyle ayrılmıştır. Artık Gülen Cemaati veya Fethullahçılar olarak Nurculardan farklı bir isimle anılır olmuşlardır.

Ağabeyler Konseyi olarak anılan 'Okuyucular'ın Nurcuların dışına kaymaması için, 1970 yılında Yeni Asya adında günlük bir gazete çıkarmaya karar vermişlerdir. 1971'de Z. Gündüzalp vefat edince Mehmet Kutlular'ın ismi ön plana çıkmıştır. Yeni Asya grubu, her zaman için koşulsuz merkez sağın önde gelen liderlerinden Süleyman Demirel'e verdiği destekle anılır olmuştur.

Türkleşme/devletçileşme süreci Türk ve Kürtler arasında bir ayrışmaya yol açmıştır. Bu ayrışma aynı zamanda siyasal anlamda bir Kürt milliyetçiliğini doğurmuştur. Nurcuların bu süreçte muhafazakâr ve milliyetçi bir söylem geliştirmeleri bazı Kürt Nurcuların Tenvir neşriyat etrafında örgütlenmelerine neden olmuştur. Risalelerin Kürtlerle ilgili bölümlerinin sansürlenmesinin, bazı kısımlarının tahrifata uğratılmasının Bediüzzaman'ın Türkleştirilmesi ve Türk milliyetçiliği tezine alet edilmesi anlamı taşıdığını söyleyerek, buna karşı ciddi itirazlarda bulunmaktadırlar. Grup daha sonra Mehmet Sıddık Dursun liderliğinde Med-Zehra'yı kurmuş ve 1989'da Dava dergisini yayınlamaya başlamışlardır. Dergi sistematik olarak Nurcuların Türk milliyetçiliğiyle olan ilişkisini eleştirmiş ve Nursi'nin Kürt kimliğini ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. Kürt milliyetçiliği ile İslam arasında bir denge kurmaya çalışma Med Zehra'nda bölünmesine yol açmıştır. Daha milliyetçi Kürtler İzzettin Yıldırım liderliğinde Zehra Eğitim ve Kültür Vakfını kurmuşlardır 1992 de ise Kürtçe Nubihar dergisini yayınlamışlardır. Dergi Kürt Müslümanlar arasında cazibe merkezi oluşturmuştur. Cemaat, hem Kürtlerin inkâr edilmesine hem de inkâra karşı yürütülen silahla mücadele yöntemine karşıdır. İzzettin Yıldırım tarafından Said'i Nursi'nin hayali olan üniversite inşaatına başlanmıştı ki, 1999 yılında belirsiz kişilerce kaçırılmış, 2000 yılında da öldürülmüştür. Ana akım Nurcular her ne kadar Nursi'nin Kürt kimliğinin ön plana çıkartılmasından ciddi anlamda rahatsızlık duysalar da, ülkede Türk ve Kürt milliyetçiliğinin yükselmesi Nurcuların iki etnik gruba bölünmelerinde etkin rol oynamıştır (Yavuz, 2008: 237-238).

12 Eylül 1980 askeri darbesi de Nurcuları ayıran önemli bir neden olmuştur. Yeni Asya içinden bir grup (Mehmet Kırkıncı, Osman Demirci, Necmettin Şahinler gibiler) askeri darbeyi ve 1982 anayasasını desteklerken, diğer bir grup Yeni Asyacı ise (Mehmet Kutlular, Mehmet Fırıncı, Mehmet Emin Birinci gibiler) askeri darbeye ve 1982 anayasasına şiddetle karşı çıkmışlardır. Darbeyi destekleyenler 'Konseyciler' olarak anılmışlardır. Fakat darbeye destek veren Mehmet Kırkıncı gibiler ise kendilerini 'Şura' grubu olarak tanımlamışlardır.

Askeri darbe ile kapatılan Yeni Asya gazetesi yerine, Yeni Nesil gazetesi çıkartılmıştır. 1990'larda Yeni Asyacı olarak bilinen grup yeni bir bölünme yaşamıştır. Yeni Asyacıların lideri konumunda olan Mehmet Kutlular'ın kişilik yapısından ve siyasi anlayışından rahatsız olanlar (Mehmet Fırıncı, Mehmet Emin Birinci, Bekir Berk) 'Nesilciler' olarak yeni bir grup kurmuşlardır. Bu grup diğer Nurcu gruplara nazaran entelektüel vasıfları daha ön plandadır. Dışlanan Mehmet Kutlular kapatılan Yeni Asya gazetesini yeniden çıkartmıştır.

Nurculardaki tüm bu bölünmelere rağmen değişmeyen tek gerçek, Risale-i Nurların okunması ve bunun zeminini oluşturan dershanelerin (medreselerin) varlığıdır. Risale-i Nurlar tüm Nurcular için temel esas olmuştur. Nurculara kimliğini veren bir nevi Risale-i Nurlardır.

2. Araştırma amacı

Bu araştırmanın amacı modern zamanda yaşayan bireylerin neden bir dini cemaate mensup olma ihtiyacı duydukları, onları dini bir cemaate yönlendiren temel saiklerin neler olduğunu cemaat mensuplarının bakış açılarıyla anlamaya çalışmaktır. Bu anlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

Dini cemaatler özelde Nur cemaati modern bireyin aşırı tüketim ve haz gibi aşırı uyarılmış sınırlarını dengelemeye çalıştığı söylenebilir mi?

Dini cemaatler özelde Nur cemaati modern zamanın sıradanlaştırdığı, anlamsızlaştırdığı gündelik hayata bir anlam verebilir mi?

Dini cemaatler özelde Nur cemaati modern zamanın aşırı kısıktığı bireyselliği, 'biz duygusu' içerisinde törpüleyebilmekte midir?

3. Yöntem

Nicel araştırma yöntemiyle modern zamandaki bireyleri bir dini cemaate yönlendiren nedenlerin neler olduğu, bu zamanda neden bir dini cemaate mensup olma ihtiyacı duydukları derinlikli incelenemeyeceğini düşündüğümüzden araştırmamız için nitel araştırma en uygun yöntem olarak görülmüştür. Araştırmamızda nitel yöntemde en çok rağbet gören veri toplama araçlarından derinlemesine görüşme ve katılımlı gözlem kullanılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler, gözlem ise hem katılımlı hem de katılımsız gözlem şeklinde olmuştur. Araştırmanın başlangıcında örnekleminizin ne kadar olacağını kestiremediğimizden, görüşmecilerin sorulara verdikleri cevaplar birbirinin tekrarı olmaya başladığı aşamada kadar (doyum noktası) veri toplamayı öngören, Glaser ve Strauss'un geliştirdiği kuramsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Türkiye'deki dini cemaatlerden Nur cemaati mensuplarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bugün itibarıyla Nur cemaati kendi içerisinde farklı alt gruplara bölünmüştür ve bölünmeye devam etmektedir. Çalışmamızda Nur cemaatinin genel öğretisiyle bağdaştığına inandığımız alt gruplar alınmıştır. Cemaatin bütününe yansıtması bakımından görüşülen kişilerin farklı yaş, meslek, eğitim, kent ve gruptan seçilmesine özen gösterilmeye çalışılmıştır. Cemaatin genelde erkeklerden müteşekkil bir yapılanması ve kadın mensuplarına ulaşmanın oldukça zor olmasından dolayı sadece erkeklerle görüşme sağlanabilmiştir.

Her ne kadar Nur cemaatinin kaç gruba ayrıştığı net olmamakla birlikte araştırma kapsamında 'Okuyucu', 'Yeni Asya', 'Yeni Asyadan Ayrılmışlar', Şekercihan, Meşveret, Nesil ve Zehra grupları mensuplarıyla görüşülmüştür. Ayrıca Nurcu olup, farklı grupların sohbetlerine katılıp, kendilerini herhangi bir gruba sınırlandırmayan yeni bir tanım sayılabilecek 'Cemaatsiz Nurcu'larla da görüşme imkânı bulunmuştur. Cemaatsiz Nurcuların daha eleştirel bir tavır sergilemesi çalışmamıza önemli katkılar sağlamıştır.

Nurcuların konumlandığı yerler de genellikle metropoller ve şehirler olduğu için, çalışmamız mekânsal olarak Nurcuların yoğun oldukları bir çok farklı metropol ve şehirde gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki görüşmelerimiz, Yeni Asyadan ayrılmış, Şekercihan Derneği adı altında yeni bir grup oluşturmuş Nur cemaati mensuplarıyla, İstanbul/Fatih'te daha çok üniversiteli öğrencilerin kaldığı yurt ve ev karışımı bir mekânda gerçekleştirilmiştir. Bu dernekte bulunan ve sohbet için gelen birçok Nur cemaati mensubuyla görüşülmüştür. Manisa'daki görüşmeler Manisa/Soma İlim ve Kültür Vakfı tarafından her yıl geleneksel olarak düzenlenen 'Risa-

le-i Nur Okuma Programı'na katılan Nur cemaati mensuplarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu okuma programına Türkiye'nin farklı illerinden çok sayıda Nur cemaati mensubu katılmaktadır. Bu programı her ne kadar Nesil grubu tertip etse de Nur cemaatinin birçok farklı grubuna mensup olanlar da bu okuma programına katılmaktadırlar. Bu okuma programı sayesinde farklı illerden ve farklı gruplardan birçok Nur cemaati mensubuyla yoğun bir irtibat kurulabilmiştir. Bir hafta boyunca yapılan tüm etkinliklere katılım sağlanabilmiştir. Diğer görüşmelerimiz ise Şanlı Urfa, Mardin ve Gaziantep illerinde, görüşmecilerin belirttikleri adreslere gidilerek gerçekleştirilmiştir.

Saha çalışmamızın bazı zorluklara rağmen, belirtilen sürede ve oldukça verimli geçtiği söylenebilir. 2017 yılının yazında 2 aylık (Temmuz-Ağustos) bir sürede görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Okuma programlarında ve gidilen cemaat evleri /derneklerde cemaat mekânları ve mensuplarını gözleme imkanı olmuştur. Görüşmecilerin sorduğumuz sorulara benzer cevaplar vermeye başladıkları aşamada, yeterli olduğu düşünülerek 17 kişinin görüşleri ile çalışma sonlandırılmıştır. Katıldığımız okuma programlarında, gittiğimiz dersane evlerinde ve derneklerinde cemaat mensuplarının nasıl sohbet geliştirdikleri, birbirleriyle olan ilişki biçimlerini, gündelik yaşamlarını, olaylara bakışlarını birebir gözleme imkânı olmuştur. Görüşmecilere 'kartopu örneklem' yoluyla ulaşılmıştır. Birkaç görüşmeci görüşme esnasında ses kaydını uygun görmediğinden ses kaydı olmadan görüşme gerçekleştirilmiştir. Nur cemaatinin diğer gruplarına nazaran kapalı bir görünüm arz eden 'Yazıcılar'la görüşülmek istenmiş, fakat görüşme isteğimiz uygun görülmemiştir. Ses kaydına alınan görüşmeler daha sonra deşifre edilerek ve görüşmecilerin açıklamalarına dayanarak analizde bulunulmuştur. Ayrıca saha araştırmamız boyunca sadece görüşmelerden elde edilen veriler değil; aynı zamandan gözlemlerden elde edilen veriler de not edilmiştir. Bu verilerin de araştırmamız için önemli bir kaynak teşkil ettiğini söyleyebiliriz.

4. Bulguların Analizi

Modernliğin toplumsal ve teknolojik mekanizmaları, insan eliyle yapılmasına rağmen, bir süre sonra insandan uzakta, yabancı bir şey ve nesneymiş gibi durur. Bu nesnellik bireyin öznelliği üzerinde bir hegemonya kurmaya çalışır. Nihayetinde bu toplumsal/teknolojik mekanizmalar bireye yabancı bir şeymiş gibi durmasının yanı sıra, bireyin kendine ve başkalarına karşı yabancılaşmasını da getirmektedir.

Modern bireyler yabancılaşmayı hissettikçe birbirlerine karşı kayıtsız ve duyarsız hale gelmektedirler. Özellikle modernliğin mekânı olan metropollerde/şehirlerde bedensel yakınlık ve mekânsal darlık bu kayıtsızlığı ve duyarsızlığı daha da artırmaktadır (Simmel, 2013). Modern birey, bu yabancılaşma hissinden ve birbirlerine karşı kayıtsız olma durumundan bir nebze olsun kurtulmak içinde dini cemaatlere yönelebilmektedir. Dini cemaatlerdeki duygu yoğunluğunun fazlalığı ve birbirlerini daha yakından tanıyor olmaları, samimi ilişkileri, bireylerin yabancılaşmasını engellemekte, birbirlerine karşı duyarlılık kazanmalarına sebep olmaktadır.

Görüşmecilerden birisi kişinin üzüntüsünü, sevincini paylaşan, fikir alışverişinde bulunan, aynı yöne bakabilen insanlarla bir arada olmasının, kişiyi daha güçlü kıldığını ve daha iyi geliştirdiğini, bunun da insanlarda bir cemaat olma gerektiği düşüncesinin yerleşmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Ona göre cemaat sayesinde kişiler hayatlarında karşılaşabilecek zorluklarla daha etkili bir şekilde mücadele edebilmektedirler.

"Ben şimdi kendi hayatıma baktığım takdirde yani birçok sıkıntılarla karşılaşabiliyor insanlar genel olarak. Şimdi cemaatte olmayan biriyle kendimi kıyasladığım tak-

dirde benim o sıkıntıyla karşılaştığım anlarda ki diğer kişilerden farklı olarak biraz daha bu sıkıntıyı göğüsleyecek yanında kişilerin olması cemaat algısını, cemaat olgusunu insanlarda daha yerleştiriyor. Ben bunu gördüm. Yani üzüntüyü paylaşıyor. Sevinci paylaşıyor. Birçok noktada da fikir alış verişi yapabildiğin insanlarla aynı yöne bakabildiğin insanlarla bir arada olmak kişiyi geliştirdiğini ben düşünüyorum yani” (43. Görüşmeci, Yeni Asya’dan ayrılmış, İstanbul).

Simmel’e göre nesnelleşmiş, yabancılaştırılmış dünya ile uzlaşmanın yolunun ancak aramızda bir mesafe koymaktan geçtiğini belirtir. Ona göre, bunun için de kendimize öznel, kapalı bir mahrem alanı oluşturabileceğimizi söyler (Frisby, 2012: 135). Dini cemaatlerin de üyelerine, bu nesnelleşmiş dünya ile aralarına bir mesafe koymaya çalıştığını, bireye öznel bir alan pek sunamasa da, kapalı bir mahremiyet alanı oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda dini cemaatlerin, modern toplumun yol açtığı nesneleştirici ve yabancılaştırıcı etkilerinden kurtulmak için bir sığınak olduğu söylenilebilir.

Toplumun parçalara ayrılması, hayatın taşkın bir sel gibi önüne gelen her şeyi katarak delice akması, karmaşıklığı ve çalkantısı ve de anlam yitimine uğraması karşısında, modern insan kendisine bir çıkış yolu aramaktadır. Varoluşun tüm dalgalanmaları ve parçalanmışlıkların ötesinde kalan, güvenli bir liman. Bunun içinde modern insanlar, modern dünyada neredeyse dizginsiz bir egoizmle pompalanan bireyciliğin ötesinde, eski zamanlarda kalan ‘biz’ duygusunun hâkim olduğu, birliktelik ruhunun kazanıldığı dini cemaatleri tekrardan dirilmektedirler. Bu sayede dizginlenemez bireyciliğin önüne geçileceği, hayata tekrardan bir anlam cümbüşü katacağı ve sonsuz evrende yeniden bir yuva kazanılacağı düşünülmektedir.

Görüşmecilerden biri cemaatin bir dayanışmayı, biz olma duygusunu, samimi kardeşliği barındırması hasebiyle oldukça önemli olduğunu belirtmiştir.

“Cemaat içinde tesanüdü (dayanışma) barındırır uhuvveti (kardeşlik) barındırır. Yani bu dayanışma, kardeşliği barındırdığı için içinde önemlidir tek başına hiçbir şey yapamaz” (37. Görüşmeci, Yeni Asyadan ayrılmış, İstanbul).

Modern insanın dini cemaatlere yönelmesinde modern toplumun pek çoğu yapay olan çok ilişkili sosyal ağlara sahip olması ve bu durumun samimi ilişkilerden uzaklaştırması olduğunu da belirtilmektedir (Berger, Berger ve Keller, 2000:232). Modern insan, samimiyetten uzak yapay, sıradan ve insanlık dışı dev sosyal organizasyonlardan, çok ilişkili düzenlerden oldukça bezmiş durumdadır. Bazıları, gerçek insani ilişkilerin olduğu cemaatlere sadece özlem duymakla yetinirken, bazıları da, bu aşırılık bu dini cemaatlere mensup olmaktadır.

“Cemaat insanın paylaşımlarını yani insanîyetini ön plana çıkardığı için, insani duygularını harekete geçirdiği için, paylaşım duygusunu özellikle ortaya çıkardığı için ve kardeşlik gibi, ondan sonra samimiyet gibi duyguların yeşerdiği ve hayat bulduğu yer olduğu için. Yani kendi ailesinde bulamadıklarını ya da kendi çevresinde bulamadıklarını bulabildiği bir ortam olduğu için önemli” (21. görüşmeci, Nesil, Manisa).

Bir başka görüşmeci günümüzde insanların artık çıkar ilişkisine göre hareket ettiğini, çıkar ilişkisinin olmadığı durumlarda kimsenin birbirine değer vermediğini ve oldukça mesafeli durduklarını ifade etmiştir. Çıkar ilişkisi olmadan kişilerin birbirlerine değer verdikleri ve sevdikleri gerçek yerin cemaat olduğunu gördüğü için cemaate bağlandığını belirtmiştir. Cemaat

içerisinde kendisinin değerli olduğunu hissetmesi onu cemaate bağlayan en önemli neden olmuştur.

“ben isteyerek cemaatin derslerine gelmedim. abilerimin ısrar etmesiyle cemaate geldim. Onları memnun etmek için geldim. 3 5 sefer geldikten sonra burada sıcak bir ortam buldum. Yani dışarıda insanlar bir menfaati olursa senle çok samimi oluyor. Eğer menfaati olmazsa sana mesafeli duruyor. Cemaatin içinde şunu gördüm. Adam yerine konuluyorsun. Karşı tarafın bir kuruluş menfaati senden yok. Allah rızası için seni seviyorlar. O yüzden cemaatin içinde kaldım. Yoksa kimini risalei Nurdan bir cümle vurur adam cemaat içinde kalır. Benim ilmim olmadığı için ben cemaatin içinde yani Nurcuların içinde bana değer verildiği için kaldım...” 23. Görüşmeci-Manisa-Nesil).

Frankfurt Okulu'nun en önemli temsilcilerinden EricFromm'a göre, modern bireyin özgülüğü ile toplumdaki yalnızlaşması eş güdümlü yürümektedir. Bir taraftan 'ben' olma gücü artarken, diğer taraftan da yalnızlaşmaktadır (Loo ve Reijen, 2006:178-180).

Modern zaman, bireyi yalnızlaştırdıkça, bireyin kendine ve topluma yabancılaşmasına neden olmakta, bu da intiharı körükleyen sebeplerin başlangıcı olmaktadır. Dünyada ve özelden ülkemizde psikiyatri servisine giden ve antidepresan ilaç tüketen insanların her yıl katlanarak artması⁶ ayrıca uyuşturucu madde bağımlılığının ürkütücü boyutlara varması bu durumu gözler önüne sermektedir.⁷

Yalnızlığı gidermek için üretilen iletişim teknolojisinin kendisi yalnızlığı daha da çok üretmektedir. Akıllı telefonlar, tabletler, facebook, twitter gibi sosyal ağlar, topluluk, birliktelik ve aidiyet hissini giderek yok etmektedir.

Aşırı bireyselleşme, aşırı tüketim, ahlaki yozlaşma, yalnızlık duygusu, bireyin kendine ve topluma yabancılaşması, güvensizlik gibi sorunlar bir “hakikat boşluğu” doğurmaktadır. Bu modern bireyleri dini cemaatlere yönlendirmektedir (Bodur 2003'ten akt. Kirman, 2005).

“İzmir'de işte üniversiteyi yapamadım. Orada yapamamamın en önemli etkisinden birisi tek başıma kalmıştım. Yani koskoca üniversite camiye gidiyordum tek başıma namaz kılıyordum. Hiç gelen arkadaşım vs. olmuyordu. Biraz orada böyle kendimi yalnız dışlanmış gibi hissettim. Gerçi arkadaşlar beni dışlamıyordu ama ben kendimi öyle hissediyordum. Hani bir yere gitme ihtiyacı hissettim. Üniversiteyi bırakıp İstanbul'a tercih ettim. Birçok arkadaşım İstanbul'u kazanmıştı. İstanbul'a geldikten sonra cemaat ortamına girdim. Hani arkadaşlarımdan ortamından ayrı olarak bir cemaat ortamına girdim. Yani o noktada beni yalnızlıktan kurtarabildi diyebilirim. ...Hani toplu halde bir şeyler yapabiliyorsun. Güvendiğin insanlar var. Şimdi ben dışarıdaki arkadaşlarımı bakıyorum en güvendiğim insan bir iki en yakın arkadaşları. Ben buradaki mesela herkesi güvenirim cüzdanımlı

⁶Psikofarmakoloji Derneği Türkiye'de psiko trop ilaç tüketimi ve mevcut uygulamaların tıbbi, etik ve ekonomik sonuçları raporunda 2003 yılında 14.24 milyon kutu antidepresan kullanılırken, 2012 yılı sonu itibarıyla bu sayı %162 artışla 37.35 milyon kutuya çıkmıştır. Bu durum Türkiye'nin yarısının neredeyse antidepresan kullandığını göstermektedir. Şizofren gibi ağır durumlarda kullanılan antipsikotiklerde ise 2005 yılında 7.20 milyon kutudan % 71 oranında artarak, 2012 yılı sonu itibarıyla 12.32 milyon kutuya ulaşmıştır http://www.psikofarmakoloji.org/pdf/23_4_16TR.PDF (erişim tarihi: 03.01.2017)

⁷http://haber.stargazete.com/acikgorus/mutlu-adamin-intihari/haber987331?utm_source=f5haber&utm_medium=f5haber&utm_campaign=f5haber (Erişim tarihi: 03.01.2017)

şurada bırakırım. Hiç bir şey olmaz bilirim. Dışarıda da herkes Müslüman ama ister istemez onları güvenemiyorsun. Her sırrını açamıyorsun en önemli nokta güven diyebilirim” (39. Görüşmeci, Yeni Asyadan ayrılmış, İstanbul).

Bir başka görüşmeci köyden kente üniversite okumak için geldiğinde kaldığı yurttaki kendisini güvende hissedemediğini ve sıcak bir ortam bulamadığını ifade etmiştir. Ayrıca ailesinin dindar olduğunu söylemesine rağmen, zihnini meşgul eden sorularını cevabını kendilerinden bulamadığını da belirtmiştir. Kendisini güvende hissedebileceği sıcak, samimi bir ortam bulabilmek ve sorularının cevabını alabilmek için ciddi bir arayışına girdiğini ifade etmiştir.

“Şimdi özellikle büyük şehirlerde okuma imkânı olduğu için, bizler birazcık yaşam noktasında sıkıntılı, nasıl diyelim köyden gelmişim ben. Balıkesir’de yurttaki kalmışım. Ama kendimi güvende ve huzurda hissedemiyorum birincisi bu. Güvende huzurda hissetme cemaatteki arkadaşlık, samimiyet diğer dünyevi olan arkadaşlık ve gruplarda yok. O noktada bir sıcaklık hissediyor insan cemaat içindeki abilerle arkadaşlarla. İkinci olarak ta dini yaşantı içerisinde ailemiz dindar bir aile olsa dahi, benim sorduğum suallere cevap verme noktasında yeterli olmadı. Nitekim o olmadığı için biz arayış içine girme durumunda kaldık... Allah’ın lütfuyla bu Nur cemaati içerisinde bir gruba nasip etti. Oradaki ortama alıştık. İlerleyen zamanda da zaten hiçbir zaman o grup içerisinde çıkmayı aklımdan, hayalimden geçirmedim” (32. Görüşmeci, Nesil, Balıkesir).

Günümüz modern dünyasında maddi/nesnel kültürün baş döndürücü derecede artmış ve yayılmış olması ve değerler sisteminin alt üst oluşu, artık kültürel ilerlemenin sadece teknolojik ilerleme olarak algılanmasına neden olmuştur (Frisby, 2012:135). Maddi ilerlemenin temel ölçüt haline gelmesi bir hedonizme yol açmıştır. Yani insan eylemlerinin nihai anlamda sadece haz sağlayacak şekilde planlanması ve haz peşinde koşmanın temel kişisel değer haline gelmesi. Maddi ilerlemenin temel ölçüt haline gelmesi ve kültürel ilerleme olarak algılanması, gündelik hayatın/toplumsal ilişkilerin metalaşmasını da beraberinde getirmektedir. Simmel bu durumu, yani öznel kültür ile nesnel kültürün derinleşerek ayrışmasını, ‘kültürün krizi’ hatta ‘kültürün patolojisi’ olarak ifadelendirmektedir.

Bireyin dini cemaatlere yönelmesinin sebeplerinden biri de, işte modern insanın maddi ilerlemeyi her şeyin ölçüsü olarak görmesinin, haz peşinden koşmanın bir değer haline getirilmesinin ve kutsanmasının, toplumsal ilişkilerin metalaşmasının modern bireyde yarattığı anlam yitimi ve bıkkınlık halidir. Dini cemaatlerdeki ilişkilerin samimi olması ve maddi değer üzerinden temellendirilmemesi, gündelik hayatın ve toplumsal ilişkilerin metalaşmasına karşı bir kalın görevi görmektedir.

“Cemaat yani bir manevi birliktelik. Kuvve-i maneviye denilen, insanı moralini güçlendiren dünyevi gaye ve maksatlar için bir araya gelinmediği için daha insanlar samimi. Çünkü böyle bir dünyevi beklenti, makam, para, mevki vs. arizi şeyler birbirlerinden beklenmediği için daha birlikteliklerin bir anlamı oluyor. Bir samimiyet oluyor. Bir saflık, bir temizlik oluyor o birlikteliklerinden bir araya gelmekten. Çünkü onun dışında akrabalarda olsa insanlar artık böyle dünyevi menfaatleriyle birliktelikleri çok örtüştüğü için ruhun huzur alma imkânı çok fazla yok yani” (46. Görüşmeci, Yeni Asyadan ayrılmış, İstanbul).

Dini cemaatler modern insanın kaybolmaya yüz tutmuş ‘anlam’ı arama mekânı olmasının yanı sıra, şehrin hengâmesinden bitap düşmüş ve aşırı uyarılmış sınırları rahatlatmanın da mekânlarıdır. Sınırsız haz peşinde koşmaktan ve dünyadan bezmiş hale gelen modern insanın, nefisini dizginlemek, huzurlu ve dingin bir yaşam için dini cemaatlere adeta akın etmektedirler.

Yapıcı (2012) çalışmasında bireylerin dindarlaşma sürecini aile yahut psikolojik sebeplere bağlamaktadır. Oysa günümüzde bireylerin, özellikle gençlerin dindarlaşmasında dini cemaatlerin yeri aileden çok daha önemli olabilmektedir. Özellikle kentlerde dindarlık dini cemaatler çerçevesinde tanımlanmaktadır (bkz. Avcı, 2012).

“Cemaatler İslamiyet’i kolay yaşama yerleridir. Biz ortaokula geçerken cemaati tanıdık içinde bulunduk. Ben ilkokul üçten beri namaz kılıyorum yani aileden bir şeyler aldık. ... Fakat ortaokula geldik bir boşlukta kendimizi hissettik... Bir arkadaş çevresine, sana sahip çıkan, elinden tutan, sana doğru yolu gösteren bir ortama ihtiyaç hissediyorsun. Zaten Bediüzzaman ‘zaman cemaat zamanıdır’ derken bu manayı kastediyor. Yani şahsın iyiliği de mahduttur (sınırlıdır) günahı da mahduttur. Fakat cemaatin o noktada iyiliği küllidir hem de seyyatı da (kötülükleri) küllidir. Cemaat ortamına diyelim biz ilk gittiğimiz zaman üç arkadaşla gitmeye başladık. Sınıfımızda 17 tane erkek vardı 15 tanesi gidip geldik. ...düşünün sınıfta belki Anadolu Lisesi olduğu için 20-25 tane talebe oluyor. O talebelerin içinde on beş tanesi namaz kılıyor kılmayan iki üç talebede vardı... Yani o ortamda kendimizi muhafaza etmemiz cemaat sayesinde oldu. Çünkü gidiyorsun sohbetler oluyor. risalei Nur okunuyor. O hakikatleri ilk defa duyuyorsunuz. Okulda bir tahsil şeyi yok ki. Bizim en gırgır, en şamata dersimiz din kültürü dersiydi. Aileden ciddi bir tahsilde görmemişsin. Taklid-i bir iman var. Fakat o imanı tahkik-i yapmak yani neye niçin inandığını ancak cemaat ortamında öğrenebiliyorsun... Bir de hakikaten dışarının dehşeti seni cemaate sevk ediyor... Şimdi modernitenin getirdiği şeylerden bir tanesi nedir. İnsanı bireyselleştiriyor yani sosyal ortamdan koparıyor. Cemaat ruhu bunu kırıyor. Cemaatin en büyük topluma bakan veçhelerinden birisi budur. Yani insanın bireyselliğini kırıp o şahsi dar kalıplardan çıkarıp insanlığa açık bir hale getiriyor...”(4. Görüşmeci-Meşveret, Mar-din).

Kente göçle birlikte erozyona uğrayan değerlerin tekrar ikamesinin sağlanmasında ve dindar bir kişiliğe bürünmede cemaatinin rolünün ne kadar önemli olduğunu görüşülen Nurculardan birisi de şu şekilde ifade etmektedir:

“...Bu risalei Nurla tanışma şeyimi söyleyim. Önceden hiç iyi bir hayatım yoktu. Namazdan, niyazdan, Allahtan, peygamberden böyle uzak bir hayat yaşıyordum. Bizim evin üst katı bilardo ve okey salonuydu. Babam kiraya vermişti... Sonra bir zaman geçti. İşte bizim ikamet ettiğim yerde Şahintepe mahallesinde Nur talebesi bazı abiler gelip orayı medrese için istediler. İşte o bilardo salonunun sahibi de zaten kira vermiyordu. Babam o vesileyle onları çıkarttı... Orayı medrese için kiraya verdi ve medrese açıldı orada. Medrese açıldıktan sonra işte babam sohbetlere falan gitmeye başladı. Sonra babam namazını doğru düzgün kılmaya başladı. Yani kaçak elektrik kullanıyorduk. Böyle helal-harama dikkat etmiyorduk. Yani ailece oturup uygunsuz filmler, programlar izliyorduk. El-hamdülillah babam, işte annem bunlar risalei Nur derslerine katıldıktan sonra

aile hayatımızda çok büyük bir değişim oldu. Daha bir helal harama dikkat ediyorduk. ...Sonra risalei Nur dersine birkaç sefer katıldım. Çok hoşuma gitti. Onun evvelinde yani bir buçuk sene tahsilim var. İlkokul ikide terk etmek zorunda kaldım maddi nedenlerden dolayı. 18 yaşına kadar da zaten hiç böyle bir şey okumadım. Ancak harfleri öğrenmişim. ... Dedim ki yani benim okumayı öğrenmem lazım. Bu hakikatlerden daha çok faydalanmak için. Sonra evlendim. Askere gittim... Usta birliğine geçince kendime bir tane 'sözler' kitabını aldım. 'Sözler'in işte kabımı değiştirdim bir tane feylesofun kitabının kabıyla katladım. ...7 ay boyunca onu okudum... Böyle hecele hecele okuyordum. risalei Nurun dili de bayağı ağır. Ama okuduğumdan bir şey anlamıyordum ama vazgeçmedim. ... Elhamdulillah okumam da gelişti. Artık sadece risalei Nuru okudukça okuyasım geliyordu. Okudukça o hakikatler açılıyordu. Sonra İstanbul Başakşehir Şahintepe mahallesinde oradaki abiler işte gel sende. Bak biz ayda bir sefer toplanıyoruz... Nasıl daha güzel hizmet edebiliriz... Allah razı olsun onların vesilesiyle birde meşveret heyetine abiler aldı beni... Bizim Şahintepe kırsal bir bölge. Ekserisibalici tinerciler. Biz Van'dan geldik abi. Bizim mahalledeki medresede hafta sonları talebeler okuyor. Yani lise dersleri. İşte bizim Şahintepe o bölgede kırsal bir bölge olduğu için genellikle okumuyorlar. Okumayınca da hani balici tinerci çok oluyor. Onlarla uğraşıyorum. Onları medrese getiriyorum. İşte çay içiyoruz. Yemek yiyoruz. Ders yapıyoruz. Çok hoşlarına gidiyor” (44. Görüşmeci, Yeni Asyadan Ayrılmış, İstanbul).

Dini cemaatlerin kişileri maddi/manevi tehlikelerden korumak için bir kalkan görevi gördüğü söylenebilir.

“Kişinin, şahsın tek başına toplum hayatında ben bugünkü şartlar içerisinde imanını muhafaza edebileceğini inanmıyorum ya da zor olduğu kanaatini taşıyorum. O nedenle bir cemaatin içerisinde bulunmak onu çevresindeki kötü ve zararlı etkenlerden koruyacağına inandığım için cemaatin içerisinde olunması gerektiğinin kanaatini taşıyorum” 34, Nesil, Manisa

Görüşülen Nurculardan bazıları mensubu olduğu cemaat sayesinde modern hayatın ayartmasından, dünyevileşmekten ve tüketim kültürünü benimsemekten kendilerini koruyabildiklerini ifade etmektedir.

“Bir ölçüde set oluyor... Şimdi ben normalde cemaatte olmasam benim hayatım şöyle olur. Bir sene çalışıyorum bir ay izin alırım. Tamamen tatil odaklı olurum. Ama burada birçok insan mesela geliyor. O tatillerinde geliyor hizmetlerde çalışıyor. Ya da işte bolu aladağ'a okuma programına gidiyor. Risale hakikatleriyle meşgul oluyor. Bu insanlar bunu yapmayabilir. Maddi durumu çok iyi olan insanlarda var. Bunu yapmayabiliyorlar tabii” (38. Görüşmeci, Yeni Asyadan Ayrılmış, İstanbul).

Çağdaş toplumlarda moderniteye karşı duruşlar en çok genç nüfus tarafından sergilendiği söylenebilir. Gençlik kültürü, adeta modernliğin karşıtını oluşturan bilincin ifadesi olarak görülmektedir. Gençlerin, amaçsal rasyonelliğin biçimlendirdiği modern yaşam tarzına olan karşı duruşları, dil, davranış, giyinme tarzı vb. birçok şekilde görülebilmektedir. Dilin gramer yapısını kasti bir şekilde bozarak konuşmaya çalışmak, saç stillerindeki farklılık, vücudun birçok yerine yaptırılan abartılı dövmeleler, giyimdeki salaşlık, özgürce seks yapma, her türlü protest mü-

zik dinleme ve hatta uyuşturucu bağımlılığındaki ciddi artışlar, amaçsal rasyonelliğe karşı gösterilen direncin ifadesi olarak okunabilir (Berger, Berger ve Keller, 2000:225-227). Çağdaş toplumlardaki gençlerin bir kısmı tarafından sergilenen bu tür aykırı davranışlar, dini cemaatlere mensup gençler tarafından pek tasvip edilmediği bir gerçektir. Dini cemaate mensup gençlerin bu tür davranışlarda bulunmamaları, amaçsal rasyonelliğin biçimlendirdiği seküler modern yaşam tarzını benimsedikleri anlamına elbette ki gelmemektedir. Bilakis amaçsal rasyonelliğin biçimlendirdiği modern yaşam tarzından en çok rahatsızlık duyan ve en çok uyum sorunu yaşayan genç kesimlerden birisini oluşturmaktadırlar.

Burada bir noktaya temas etmekte fayda var. Dini cemaatlerde, davranışları kontrol ve biçimlendirme, modernliğin veya amaçsal rasyonelliğin gündelik yaşam üzerindeki kontrol ve biçimlendirilişinden daha fazla olduğu halde, gençlerin bir kısmı neden dini cemaatlere yönelmektedirler? Burada esas sorun, seküler modern anlayışın ve amaçsal rasyonelliğin belirli yaşam tarzı dayatması yahut gündelik yaşamı kontrol ve biçimlendirmesi olduğu söylenemez. Çünkü dini cemaatlerde de belirli bir yaşam tarzını dayatmaktadır. Burada esas sorun, modernitenin kişiyi bu evrende yersiz yurtsuz kılması, eşyaya ve de kendisine yabancılaştırması, bir hakikat boşluğu oluşturmaya ve anlamdan yoksun kılması olarak görülebilir. Ayrıca gençlerin bir kesimi, içinde yaşadığımız keşmekeşlikten modernliği sorumlu tutmaktadırlar. Tam da bu nedenlerden dolayı yaşamını daha anlamlı kılma ve bir aidiyet duygusu yaşama adına dini cemaatlere yöneldikleri söylenebilir.

Dışarıda gürül gürül akan, büyüü bozulmuş dünyadaki keşmekeşliğe, anlam yitimine ve seküler modernliğin sunduğu yaşam tarzına alternatif sunma adına, dini cemaatler kolektif bir ruhla ve bir dayanışma ağı içerisinde, mensuplarının davranışlarını kontrol etmekte ve biçimlendirmektedir. Dini cemaat mensupları da sırf bu nedenlerden ötürü davranışlarının kontrol edilmesine ve biçimlendirilmesine gönülden rıza göstermekte, bireysel olmaktan kaynaklanan haklarından bilerek feragat etmektedirler.

“Cemaat şu yönden önemlidir. Mesela ben kendimden bir örnek vereyim. Bizim kahve hayatımız, oyun ondan sonra İslam’ın hoş görmeyeceği oyunlar falan vardı. İçki içtiğimiz bir ortamdan geldik biz. Ben cemaati şu yönden çok benimsiyorum. Kişi bu cemaate belirli kişileri tanımaya başlayınca, cemaatten birileri beni görür diye utanmaya başladım. Ben cemaate gelip sonra tekrar kahveye gidip oyun oynuyordum. Günah işlemeye devam ediyordum. Fakat kimse bana neden kahveye gidip oyun oynuyorsun diye söylemedi. Ona rağmen bir utanç insanın içinde oluyor. Kendi kendine ne derler otokontrol sağlıyor ve bir çevre ediniyorsun...” (23 görüşmeci, Nesil, Manisa).

Yukarıdaki ifade de cemaatin otokontrol sağlama işlevi devreye giriyor. Kişinin olumsuz bir davranışı yapmak isteyip te cemaatten birileri görür diye utanıp yapmaması, yani cemaatin, kişinin nefesine uyup olumsuz davranışlar sergilemesine engel olmasını oldukça olumlu bulmaktadır.

Bazı görüşmeciler cemaate mensup olmayı başlangıçta bir ihtiyaç hissettikleri için değil, sadece gittikleri sohbetlerde Risale-i Nurlardan etkilendikleri için kendiliğinden oluştuğunu ifade etmişlerdir. Yani manevi bir boşluktan yahut cevap bulamadığı sorulardan dolayı değil, cemaatten biriyle tanışmanın şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir. Sonrasında da cemaat ortamı beğendiklerinden kalmaya devam ettiklerini belirtmişlerdir.

“Cemaate mensup olma ihtiyacı falan hissetmedim ben. Yani şöyle söyleyeyim. 17-18 yaşlarında namaza başladım ben. İlk namaza başladığım zaman o zamanlar. Yani Allah razı olsun bir abi beni böyle camide görünce Kula’mıza bir vaiz bir arkadaş gelmiş, Bekâr onu ziyarete gideceğiz falan gittik biz dedi seni de götürelim falan tanışın manasında. İlk orayı ziyarete götürdü orada tanıştık vaiz abiyle. Derken orada bu risalei Nurlar okundu. Çokta hoşuma gitti... Daima evinin açık olduğunu gidip orada istifade edebileceğini söyledi. O işte birinci gün ben çok etkilendim ondan... Ben evet namaza yeni başlamıştım. Ama oradaki sohbetlerde neden namaz kılınır? İnsanın dünyaya geliş gayesi ne? Buradaki vazifeleri ne? İmtihan dünyası... Bunlarla alakalı şeyler olunca çok güzel bir yerden beslenmek gibi tabiri caizse gıda gibi, öyle istifade edince böyle devam etti gitti. Yoksa illa bir cemaate mensup olma 17-18 yaşlarda aklımın ucundan bile geçmedi. Dolayısıyla ileriki günlerde kendimiz istifade ettiğimiz gibi bu güzelliğten başkaları da istifade etsin düşüncesi oldu. Hani çölde su arayan grubun bir tanesinin suyu bulunca diğer arkadaşlarına su buldum deyip haber vermesi gibi, bende öyle düşündüm...” (25. Görüşmeci, Nesil, Manisa).

“Bu cemaate ben kendim girdim. Elime haftalık ittihat gazetesi geçiyordu. Bir arkadaşım getiriyordu lisede yatılı okurken. İttihat gazetesindeki yazılar fikirler sohbetler hoşuma gidiyordu. Orda risalei Nurdan da bahsediliyordu. Bende merak ediyordum. itthah gazetesini getiren arkadaş beni bir sohbe götürdü. O sohbe biz girdiğimizde birisi ders yapıyordu. O ders çok hoşuma gitti. Aynı zamanda okuyanın haleti ruhuyesi de beni çok sarmıştı. Ders bittikten sonra sohbet ve çay faslı tanışmada o ders okuyanın Doktor Sadullah Nutku (ittihat gazetesi yazarlarından) olduğunu öğrendim tanışmada. Çok etkilenmişim. Zaten ittihat gazetesinden de beğeniyordum o fikirleri. Sonra işte meyve risalesi, küçük sözler, gençlik rehberini aldım. Çok hoşuma gidince öyle devam ettim 68-69 yılı” (20. Görüşmeci, meşveret G.Antep).

Ailelerinden uzakta okuyan öğrencilerin kalacak bir yer temin etmeleri ve ekonomik durumları iyi olmayanların burs almaları oldukça önemlidir. Cemaatler bunu bildiklerinden, öğrencilerin bu gibi maddi ihtiyaçlarının karşılanması yönünde özel bir çaba sergiledikleri söylenebilir. Bu çabanın cemaate eleman kazandırmada ve cemaat içinde doğanların cemaatten kopmalarının engellenmesinde oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Görüşmecilerden biri ilk olarak cemaatin lise yıllarında kendisine kalacak yer temin etmesiyle cemaatle tanıştığını, sonrasında ise Risale-i Nurlardan manevi anlamda istifade ettiği için kalmaya devam ettiğini ifade etmiştir.

“Tanışma olarak cemaatle eğitim esnasında oldu. Lise de tanıştım ben kalacak yer noktasında yardımcı oldukları için, kaldığımız yerde de okunan risalei Nurla tanışma imkânı oldu ve ondan sonraki tabi risalei Nurdan faydalanarak hayatımıza devam ettiğimiz için aynı grup içerisinde devam ettik yani. Uhrevi ve dünyevi hedefleri birlikte yürütülebilecek bir zemin oluştu” (46. Görüşmeci, Yeni Asyadan ayrılmış, İstanbul).

Görüşmecinin yukarıdaki ifadesinde dini cemaatlerin toplumsal hareketliliği sağlamada ciddi bir katkı sağladığı da görülmektedir. Zaten dini cemaatlerin, toplumsal hareketlerle birlikte

anıldığını söylemek mümkündür. Özellikler eğitim kanalıyla toplumun alt kesimlerinde yer alanları üst konuma taşıyabilmektedirler.

Zehra ve Med Zehra cemaatinde kimlik vurgusu çokça yapılmaktadır. Batıda okumaya giden birçok Kürt genci orada yapılan Türk milliyetçisine tepki olarak bu cemaati benimsediklerini ifade etmişlerdir.

“Liseyi okurken, hiçbir cemaatle daha tanışıklığım yokken bir vesileyle Bediüzzaman’ın kitaplarını okudum. O dönem ne kadar anladığımdan da çok emin değildim. Fakat etkilendiğimi biliyorum. Sonra bu kitapların okunduğu bir camianın olduğunu öğrendim. Bir vesileyle bir grupla tanıştım. Fakat o grupla pek anlaşamadım. Diyarbakır Liceli olduğum için, o dönemde Kürtlük, Türklük gibi kimlik durumları söz konusuydu. Benim hem etnik kimliğime hem de dini duygularıma hitap edecek bir çevre arzuluyordum. Bir şekilde ben Zehra cemaatini buldum. Onların okuduğu Kürtçe risaleleri gördüm. Zehra cemaatine mensubiyetim bu şekilde oldu” (2. Görüşmeci, Zehra, Mardin).

SONUÇ

Modern dünya, dev bürokratik, rasyonel kurumlarının ve teknolojik araçlarının bıkınlığına karşı, kendisini çarkların dışından kurtarması için özel alanı tahsis etmiştir. Lakin bu kurumlar ve araçlar tüm alanları işgal etmek için var gücüyle çalışmaktadırlar. Kişinin öznel ve bir nebze kapalı olan mahremiyet alanı da, giderek bu dev kurumların ve araçların hâkimiyeti altına girmektedir. Simmel’in de yaptığı vurgu işte budur. Yani nesnel olan kültürün sürekli olarak yayılması ve insanları da kendisi gibi giderek nesneye dönüştürmeye çalışmasıdır. Olaya böyle bakıldığında, Simmel’in bu nesneleştirmeye karşı geliştirdiği öznel ve kapalı bir mahremiyet alanı oluşturmanın giderek güçleştiğidir. Bu durumda, nesnel dünya ile aralarına belirli bir mesafe koyan, her ne kadar öznel/bireysel farklılaşmalara pek de önem verilirse de bireye kapalı bir mahremiyet alanı kazandırmaya çalışan dini cemaat faktörü göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmada görüldüğü üzere cemaat olgusu günümüzde çeşitli fonksiyonlar sağlamaya devam etmektedir. Görüşülen Nurcuların çoğunun cemaat içerisinde kendilerini değerli hissettiklerini söylemeleri, cemaatlerin bireyselleşmiş ve gerek kendilerinin gerekse de hayatlarının değersiz/anlamsız olduğu hissine kapılmış kişilerin kendilerini ve hayatlarını değerli/anlamli kılan alanlar oluşturduğunu söyleyebiliriz. Modern insanların bu zamanda tekrar cemaate yönelmelerinde bu faktörün oldukça önemli olduğunu belirtebiliriz.

Görüşmecilerin birçoğu insanın toplumsal bir varlık olması hasebiyle ancak birlikte hareket etmesi, işbölümünde bulunması durumunda başarıya ulaşabileceğini, sahip olduklarımızın değerini bir etkileşim halinde ancak artırabildiğimizi ifade etmişlerdir. Cemaatin bu koşulları sağlaması bakımından oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Birçok görüşmeci cemaat ortamından ki güven duygusuna özel bir vurgu yapmaktadırlar. Cemaatlerin, bu zamanda ciddi olarak zedelendiği söylenen güven duygusunun tekrardan bireylere aşılınması noktasında oldukça önemli bir görevi yerine getirdiği söylenebilir. seküler modern zamanda birbirine güvenmeyen, değer vermeyen, rekabet halinde bireyler yetiştiği, cemaatlerin bunu tersyüz ederek birbirine güvenen, değer veren ve dayanışma içerisinde olan bireyler yetiştirdiği söylenilebilir.

Günümüzde bireyler, dini cemaatler sayesinde dini yaşama ilişkin beklenti ve taleplerini dile getirmektedir. Kentsel yaşamda dindar olarak kendini tanımlayan bireylerin birçoğu kendisini bir dini cemaatle ilintilemektedir. Modern yaşamın dönüştürdüğü kentsel ortamlarda, bireyin dini ibadetlerinin ve “nefsini kontrol” etmesinin zorlaşması durumunda, birey yalnızken bu durumla bahşedememesi, büyük bir gerilimin yaşanmasına yol açabilmektedir. Birey bu gerilimli halden kurtulmak için bir dini cemaate sığınma ihtiyacı duymaktadır. Burada gündelik hayatın parçalanmışlığına bir tepki olarak birey hayatını bütünsel olarak algılama isteği duymaktadır. Bu durum bireyi bir dini cemaate yönlendirmektedir.

Modern hayatın hızlı akışının Nur cemaati mensuplarının ibadetlerini yapma konusunda engel teşkil etmediği görülmüştür. Görüşmecilerin çoğunun gündelik hayatın akışı içerisinde ibadetlerini yerine getirmekte zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunda cemaat içerisinde olmanın etkisinin oldukça büyük olduğu söylenebilir.

Cemaatlerin modern zamanda atomize hale gelmiş bireyleri yalnızlık ve dışlanmışlık his-sinden kurtulmalarında ciddi bir rol üstlendikleri de söylenebilir. Dini cemaatler moderniteyle kaybolmaya yüz tutmuş duygusallık ve gizemi, birliktelik ve aidiyet hissini bireylere tekrar sunmaktadır. Bu bir nevi katı rasyonalist tutuma sahip bir dünya tasavvuruna (amaçsal akılcılık) karşı bir duruşu sergiledikleri söylenebilir.

Araştırma kapsamına giren görüşmecilerin çoğunluğunun manevi ihtiyaçlardan dolayı cemaate mensup olduklarını söyleyebiliriz. Fakat bunun yanı sıra cemaatlerin kişilerin sadece manevi ihtiyaçlarının karşılanmasında değil; maddi ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli bir rol üstlendikleri söylenebilir. Bazı görüşmeciler öğrenci iken ekonomik olarak durumlarının iyi olmadıklarını, cemaat evlerinin ise o zamanlar maddi olarak birçok imkâna sahip olmasının cemaate katılmalarında önemli bir etken olduğunu belirtmişlerdir.

Cemaatlerin önemli bir görevi de, mensupları arasında otokontrol sağlamasıdır. Bu sayede cemaat mensupları duygularına düşüncelerine ve davranışlarına çeki düzen verebilmektedir. Bu otokontrol sayesinde cemaat mensuplarının öz disiplin kazanmalarına ve özgüvenlerinin sağlanmasına neden olduğu söylenebilir.

Görüşülen birçok Nurcunun cemaate girme serüveninde sohbetlerin önemi oldukça büyüktür. Tabi bu sohbetler karşılıklı muhabbet şeklinde değil sadece Risale-i Nurların okunması şeklinde olmaktadır. Çoğu Nurcu cemaate, bir arkadaşının kendisini bir sohbe götürmesi ve yapılan sohbetten oldukça etkilenmesiyle girdiğini ifade etmiştir. Burada sohbetlerde okunulan Risale-i Nurların dilinin ve üslubunun oldukça etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kişiyi cemaate bağlayan, onu cezbeden tarikatlarda olduğu gibi bir kişinin karizması değil; daha çok Risale-i Nurların kendisi olmaktadır. Bu durum cemaatin ‘metin esaslı’ bir cemaat olduğunu, Risale-i Nur etrafında toplanan bir cemaat olduğunu bizlere göstermektedir.

Nur cemaati özelinde incelediğimiz dini cemaatlerin, modern insanların yalnızlığını giderdiği, bencilliği törpüleyip biz olma duygusunu aşıladığı, kişinin dış dünyanın tehlikelerine karşı bir güvenlik kalkanı oluşturduğu, anlam yitimini bertaraf etmeye çalıştığı, maddi/manevi ihtiyaçların temininde olumlu fonksiyonlar üstlenebildikleri gibi olumsuz fonksiyonlar da üstlenebilmektedirler. Bireylerin atomize, evsiz ve yabancılaşma durumundan kurtulmak için, sığındıkları dini cemaatlerin, kendini gerçekliğin mercii görüp çatışma üzerinde temellendiren, kendinden olmayanları ötekileştirerek bir bağlılık oluşturmaya çalışan, bireysel farklılaşmalara izin

vermeyen, Richard Sennett'in kavramlaştırdığı 'yıkıcı cemaat'te olabildikleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anderson, B.(2007), Hayali Cemaatler (Çev.: İ. Savaşır), Metis yayıncılık, İstanbul.
- Andy-Ar. (2011), Türk Toplumunda Cemaat Algısı Araştırması, İstanbul.
- Arslan, H, (2011), Dinî Gruplar Ve Siyaset: Yeni Asya Grubu Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Asad, T. (2007),Sekülerliğin Biçimleri (Hristiyanlık, İslamiyet ve Modernlik) (Çev: F. B. Aydar), Metis Yayınları, İstanbul.
- Avcı, Ö. (2012), İki Dünya Arasında: İstanbul'da Dindar Üniversite Gençliği, İletişim, İstanbul.
- Bauman, Z. (1997), Modernite ve Holocaust (Çev.: S. Sertabiboğlu), Satmal Yayınevi, İstanbul.
- Bauman, Z. (2017), Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı, Say Yayınları, İstanbul.
- Bedir, A. (2014), Bediüzzaman Teolojisinde Gündelik hayat, Etkileşim, İstanbul.
- Berger, B. ve Luckmann, T. (2008), Gerçekliğin Sosyal İnşası, Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi (Çev.: V. S. Öğütle), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Berger, P. L., Berger, B. ve Keller, H. (2000), Modernleşme ve Bilinç (Çev.: C. Cerit), Pınar yayınları, İstanbul.
- Bilici, M. (2015), Nurculuk eleştirisi ve mesiyанизm, <http://www.ilkehaber.com/yazi/Nurculuk-elestirisi-ve-mesiyанизm-13974.htm> (Erişim Tarihi: 07.06.2017).
- Bozkurt, V. (1999), Sanal Cemaatler, Birikim Dergisi. Sayı: 127 ss 65-72.
- Bumin, T. (2012), Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Çelik, C. (2011), Türkiye'de Dini Grupların Sosyolojisi, Erusam Analiz I: Kayseri.
- Delanty, G. (2015), Bir Kavramın Anatomisi (Çev.: Topluluk, F.B.Atay), Everest Yayınları, İstanbul.
- Demirhan, A. (2004), Modernlik, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Erkan, E. (2015), Nur Hareketi: Sosyolojik Bir Çözümleme, Çıra Yayınları, İstanbul.
- Frisby, D. (2012), Modernlik Fragmanları: Simmel, Kracauer ve Benjamin'in Eserlerinde Modernlik Teorileri (Çev.: A. Terzi), Metis Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (1994), Modernliğin sonuçları (Çev.: E. Kuşdil),Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Göle, N. (2015), Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar (Çev.: Z. Cunillera), Metis yayınları, İstanbul.
- Günay, E. (2010), "Gruplar Sosyolojisi Ve Günümüz Türkiye'sinde Dini Gruplar" Toplum Bilimleri Dergisi, Ocak - Haziran, 4 (7), s.7-52
- Kaya, M. (2015a), Aşiret Modernleşmesi, Çıra Yayınları, İstanbul.

- Kaya, M. (2015b), "Batı Dışı Modernleşme Örneği Olarak Türkiye Modernleşmesi: Süreklilikler, Kopuşlar Ve Çatallanmalar", Ankara: International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic Volume 10/2 Winter. p. 545-564.
- Kirman M. A. (2005), Din Ve Sekülerleşme, Üniversite Gençliği Üzerine Bir Araştırma, Karahan Kitabevi, Adana.
- Kömeçoğlu, U. (2000), Nur Hareketinin Amaçlanmamış Sonuçları, Bir Atölye Çalışması, Metis Yayınları, İstanbul.
- Loo, H. V. D. ve Reijen W. V. (2006), Modernleşmenin Paradoksları (Çev.: K. Canatan), İnsan Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Ş. (1993), Bediüzzaman Said Nursi Olayı (Çev.: Metin Çulhaoğlu), İletişim, İstanbul.
- Meriç, N. (2005), Değişen Kentte Dini Hayat, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Neuman, W.L. (2014), Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar (2 cilt) (Çev.: S. Özge), Yayınodası, İstanbul.
- Simmel, G. (2013), Modern Kültürde Çatışma (Çev: T. Bora, N. Kalaycı, E. Gen). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Subaşı, N. (2004), Gündelik Hayat ve Dinsellik, İz yayınları, İstanbul.
- Touraine, A. (2004), Modernliğin Eleştirisi (Çev.: Hülya Tufan), YKY, İstanbul.
- Tönnies, F. (2005), Gemeinschaft ve Gesellschaft, Şehir ve Cemiyet, (Çev.: Ahmet Aydoğan), İz Yayıncılık, 185-217, İstanbul.
- Wagner, P. (2005), Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük ve Cezalandırma (Çev.: M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Yapıcı, A. (2012), Modernleşme-Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinde Dinî Hayat: Meta-Analitik Bir Değerlendirme, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12 (2), 1-40.
- Yavuz, M. Hakan (2008), Modernleşen Müslümanlar, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Yelken, R. (1999), Cemaatin Dönüşümü, Geç Modern Dönemde Cemaat Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, E. (2015), Bir Metin Hikâyesi: Risaleler. <http://www.yenisafak.com/yazarlar/ergunyildirim/bir-metin-hikayesi-risaleler-2008185> (Erişim Tarihi:25.06.2016).

İnternet kaynakları

- http://haber.stargazete.com/acikgorus/mutlu-adamin-intihari/haber987331?utm_source=f5haber&utm_medium=f5haber&utm_campaign=f5haber (Erişim tarihi: 03.01.2017).
- http://www.psikofarmakoloji.org/pdf/23_4_16TR.PDF(erişim tarihi: 03.01.2017).
- <http://www.risalehaber.com/said-nursi-risale-i-nuru-sadelestirenleri-5-kez-uyardi-218472h.htm> (Erişim Tarihi: 11.02.2018).